

Filosofie a vědy

Filosof musí respektovat výsledky vědecké odborné práce, tj. musí o nich vědět (což znamená sledovat stav současných věd), ale musí si zachovat vůči nim jistý kritický odstup. To je nezbytné zejména vzhledem k tomu, že vědci i ve svých nejodbornějších postupech pracují vždycky také s nějakým filosofickým aparátem (byť zjednodušeným do podoby určitých myšlenkových návyků), a ten je obvykle více nebo méně zastaralý. To je třeba si uvědomovat vždycky, ale mimořádnou pozornost si to zasluhuje tam, kde se určitá odborná věda dostává do potíží, protože dospívá k určitým závěrům, jež se vymykají dosavadním „teoriím“ a tím právě také oněm myšlenkovým zvyklostem, jejichž platnost je tím více nebo méně otřesena. V takovém případě se musí vědec specialista pustit do podniku, na který obvykle není dost připraven: musí totiž interpretovat nová zjištění, nové poznatky novým způsobem, takže si k tomu musí nově ustavit pojmové prostředky, tj. musí se nějak pokusit buď o skloubení nově poznatého s dosavadními koncepcemi, nebo musí dosavadní koncepce důkladně revidovat, prověřit, předělat, někdy dokonce odložit a definitivně se s nimi rozloučit. A právě v takových případech musí být filosof ve střehu a udělat všechno pro to, aby dokázal při všem respektu a v rámci kritické recepce příslušných nových poznatků nejen odlišit to nově poznané od vědeckých konstrukcí (a vůbec myšlenkových prostředků), které se v tom poznávání vždycky nějak prosazují), ale aby našel (vynalezl) svůj vlastní přístup k onomu „poznatému“ a interpretoval je zapojením do vlastních konceptů, tj. konceptů alternativních, vůči vědeckým interpretacím co možná (alespoň v něčem) samostatných. Příkladem je třeba situace v současné teoretické fyzice, která už pracuje jen matematickými prostředky a dospívá k něčemu, co je nazváno „superstruna“ a co dosud není ani jen fyzikálně interpretováno. I nejnovější teoretická fyzika, která už prošla obrovskými změnami od doby Newtonovy, dokonce vážnými změnami „paradigmat“, má stále tendenci takovou „superstranu“ chápat jako „objekt“, pro který stále ještě tradičně platí, že „to, co se pohybuje, se nepohybuje“, tj. že pohyb tu je jakousi změnou na „povrchu“ jakéhosi substrátu. A právě v takové situaci musí být filosof připraven intervenovat a aktivně přispět svými specifickými prostředky. Jeho připravenost ovšem nutně předpokládá jakousi základní obeznámenost se současnými problémy teoretických fyziků – jinak se s nimi nedomluví, a oni ho vůbec nebudou poslouchat.

(Písek, 090107-1.)